

„Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020“ elluviimise 2016. aasta seirearuanne

„Kagu-Eesti tegevuskava 2015-2020“ (edaspidi lühendina tegevuskava) koostati Siseministeeriumi eestvedamisel 2014. aastal. Kava koostamisse kaasati läbi laiapõhjalise töörühma ja erinevate arutelude teisi ministeeriume ja kohapealseid tegijaid. Tegevuskava oli arutelul Vabariigi Valitsuse kabinetiistungil 22. jaanuaril 2015 ning kinnitati siseministri 13. veebruari 2015 käskkirjaga nr 1-3/33.

Tegevuskava käsitleb Kagu-Eestina **Valga, Võru ja Põlva maakondi tervikuna**.

Kagu-Eesti tegevuskava on riiklike arengu- ja tegevuskavade süsteemis **toetav dokument**. Tegevuskava lähtub „Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020“ (edaspidi ERAS 2014-2020)¹, üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“², konkurentsivõime kava „Eesti 2020“³, valdkondlike ja maakondade arengukavade eesmärkidest, lisades ja täpsustades nende regionaalset mõõdet. Käesolev seirearuanne ühitatakse „ERAS 2014-2020“ ja „Ida-Virumaa tegevuskava 2015-2020“ seireprotsessiga.

Kava peamisi eesmärke on Eesti julgeoleku suurendamine piiriäärsetel aladel piisava asustuse hoidmise ja sealsete inimeste parema kaasamise kaudu. Selle üheks mõõdikuks on eesmärk, et rahvaarvu vähenemine piirkonnas pidurdub aastaks 2020 märgatavalt võrreldes Statistikaameti varasema rahvastikuprognosisega.

Kagu-Eesti tegevuskaval ei ole oma eraldi vahendeid tegevuste elluviimiseks. Tegevuskavas seatud eesmärkide realiseerumine peab toimuma eelkõige valdkonnaministeeriumide ja piirkondlike tegutsejate ressursside ja initsiatiivi abil. Üldise koordinatsiooni ülesanne on Rahandusministeeriumi regionaalarengu osakonnal.

Olulised lootused Kagu-Eesti tegevuskavas kavandatud tegevuste toetamisel on Euroopa Liidu struktuuritoetustel, eelkõige Võru, Põlva ja Valga maakondade PKT (piirkondade konkurentsivõime tugevdamise) programmidel, Eesti-Läti ja Eesti-Vene programmidel 2014-2020 ja maaelu arendamise Leader-meetmel. Nii Ida-Virumaale kui Kagu-Eestile on eraldatud „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise“ meetmest lisatoetust võrreldes muude piirkondadega.

Kui Kagu-Eesti tegevuskava seirearuandes 2015.aasta kohta ei olnud veel võimalik tuua Kagu-Eesti maakondades toimunud arengute otsest seost Kagu-Eesti tegevuskavaga, siis aastal 2016 on paljude piirkonna tulevase arenguid suunavate otsustena see mõju näha.

Kagu-Eesti tegevuskava üldindikaatorid ja nende muutus aastal 2016

Seirearuande koostamise hetkel olid 2016. aasta näitajad Statistikaameti andmebaasis kättesaadavad ainult üksikute indikaatorite osas. Teiste näitajate puhul on kasutada varasemad andmed.

Indikaator: Rahvaarvu vähenemine pidurdub võrreldes Statistikaameti rahvastikuprognosisega.

¹ <https://www.siseministeerium.ee/regionaalarengu-strateegia>

² <http://eesti2030.wordpress.com>

³ <https://riigikantselei.ee/et/konkurentsivoime-kava-eesti-2020>

Täitmine:

Statistikaameti rahvastikuandmete põhjal Kagu-Eesti kõigi maakondade rahvaarv 2016. aastal langes. Seoses rahvaarvu arvutamise meetodika muutumisega alates 2016. aastast on keeruline võrrelda tulemust Statistikaameti varem (2012) koostatud pikaajalise rahvastikuprognosisga, mõnevõrra on kõigis kolmes maakonnas rahvaarvu seis prognoosist parem.

RV022: RAHVASTIK, 1. JAANUAR

	2014	2015	2016	2017	muutus 2016-2017	ESA prognoos aastaks 2016
Põlvamaa	27 641	27 438	28 218	27 963	-255	26916
Valgamaa	30 176	29 944	30 524	30 084	-440	29815
Võrumaa	33 426	33 172	33 973	33 505	-468	32706
Kagu-Eesti kokku	91243	90554	92715	91 552	-1163	89 437

Märkus:

Rahvaarvu arvutamise meetodika on 2016. aastast muutunud.

Indikaator: elanike iga-aastane sisse- ja väljarände saldo Kagu-Eesti maakondades on tasakaalus.

Täitmine: Statistikaamet ei olnud aruande koostamise ajaks 2016. aasta kohta rändeandmeid avaldanud. Varasemate aastate osas ei ole seatud eesmärk täitunud, vahepealne positiivses suunas liikunud trend pöördus 2015 uuesti suuremaks väljarändeks võrreldes eelneva aastaga. Suurima osa elanike väljarändesse piirkonnast annavad läbi aastate maakonnakeskused Võru, Valga ja Põlva, samal ajal paljude väiksemate Kagu-Eesti omavalitsuste (näiteks Võru, Lasva, Kõlleste vallad, ka Tõrva linn jne) rändesaldo on olnud kohati ka märgatavalt positiivne. Siit võib teha järelduse, et maal elamiseks on Kagu-Eesti inimeste silmis küllaltki eelistatud elupaik, aga piirkonna keskuslinnad ei ole elukeskkonnana kuigi atraktiivsed.

RVR01: RÄNNE

	2011	2012	2013	2014	2015
Põlvamaa	-289	-225	43	2	-263
Valgamaa	-279	-362	-203	-50	-331
Võrumaa	-200	-391	-176	-74	-203
Kagu-Eesti kokku	-768	-978	-336	-122	-797

Indikaator: Välis- ja siseturistide ööbimisega külastuste arv kasvab Kagu-Eestis aastaks 2020 võrreldes algtasemega (2013) vähemalt 15%.

Täitmine: Oluliselt kasvas turistide ööbimiste arv aastal 2016 võrreldes eelmise aastaga Põlvamaal ja natuke Võrumaal, aga vähenes Valgamaal. Kolme maakonna kokkuvõttes toimus väike kasv, aga see ei pruugi olla piisav tegevuskavas seatud pikaajalise eesmärgi saavutamiseks.

TU141: MAJUTATUTE ÖÖBIMISED

	2012	2013	2014	2015	2016	Sihttase 2020
Põlvamaa	92 208	101 904	97 136	100 520	108 248	115 000
Valgamaa	146 819	151 785	153 863	164 219	156 107	170 000
Võrumaa	81 996	89 045	99 437	100 245	101 185	105 000
Kagu-Eesti kokku	321 023	342 734	350 436	364 984	365 540	390 000
Eesti	5 544 537	5 734 033	5 809 464	5 781 870	6 228 128	

Indikaator: Keskmine palk Kagu-Eesti maakondades on aastal 2020 vähemalt 90% Eesti keskmisest.

Täitmine: Keskmine palk tõusis aastal 2016 kõigis Kagu-Eesti maakondades, aga kuna ka Eesti keskmine palk tõusis, siis vahe sellega märgatavalt ei vähenenud. Kolme maakonna keskmised palgad omavahel ühtlustusid.

PA5321: KESKMINE BRUTOKUUPALK

	2014	2015	2016
Põlvamaa	785	802	864
Valgamaa	772	825	889
Võrumaa	782	874	907
Eesti	1 005	1 065	1 146

Indikaator: Tööhõive määr⁴ kasvab vähemalt 65%-ni kõigis Kagu-Eesti maakondades.

Täitmine: Valga ja Võru maakonna osas on sihttase aastatel 2015-2016 saavutatud, Põlvamaal mitte. Kõigis kolmes maakonnas tööhõive määr kasvas ja liikus lähemale Eesti keskmisele.

16-aastaste kuni pensioniealiste hõiveseisund maakonna järgi, ESA andmed (TT4646)

	2014	2015	2016
Põlvamaa	59	55	59
Valgamaa	68	65	66
Võrumaa	61	67	68
Eesti	71	74	74

Indikaator: Ettevõtlusaktiivsus⁵ küündib vähemalt maakondade keskmisele tasemele, välja arvatud Harju- ja Tartumaa.

Täitmine:

Ettevõtlusaktiivsus, statistilisse profiili kuuluvate äriühingute arv ilma FIE-deta 1000 elaniku kohta, ESA andmed

2010 2011 2012 2013 2014

⁴ Tööhõive määr: hõivatute osakaal tööealises rahvastikus.

⁵ Ettevõtlusaktiivsus: tegutsevate äriühingute arv 1000 elaniku kohta.

Kogu Eesti	51,75	56,02	60,8	64,7	66,0
Harju maakond	74,83	80,07	86,8	91,8	91,6
Põlva maakond	29,88	32,20	34,3	36,9	39,9
Valga maakond	29,95	31,20	32,9	35,5	37,1
Võru maakond	31,51	34,45	36,1	39,7	42,5

Indikaator: Ettevõtete tööviljakus töötaja kohta on kõigis Kagu-Eesti maakondades aastal 2020 vähemalt 78% Eesti keskmisest.

Täitmine: 2013. aasta näitajate põhjal küündib seatud sihttasemeni Valga maakond, Võru ja Põlva maakonna näitajad jäävad sellele veidi alla.

Töövilkus hõivatu kohta lisandväärtuse alusel, tuhat eurot	2010	2011	2012	2013
Kogu Eesti	22,500	24,900	25,900	27,100
Põlva maakond	16,100	19,300	19,500	19,500
Valga maakond	14,500	18,000	17,700	21,400
Võru maakond	17,300	19,100	19,800	20,700

Indikaator: Kagu-Eesti ühistranspordi välisühenduste sagedus kasvab.

Algtase 2014. aastal: Põlvamaa – 1061, Valgamaa – 788, Võrumaa – 733 ühe nädala jooksul maakonnapiiri ületavat ühissõidukit (allikas: Maanteeamet).

2015: Põlvamaa - 878, Valgamaa - 706, Võrumaa - 550.

Täitmine 2016: Põlvamaa – 768, Valgamaa – 729, Võrumaa – 734 (Maanteeamet, 2017 aprilli 1. nädal).
Kommentaari: võrreldes algtasemega on Põlvamaal liigutud eesmärgile vastupidises suunas. Valgamaal on aastal 2016 olukord paranenud võrreldes eelmise aastaga, aga jääb alla algtasemele. Võrumaa osas on pärast vahepealset tagasiminekut taastunud algtase.

Indikaator: KOV-id tugevnevad ühinemiste ja koostöö kaudu, väikeste KOV-ide arv Kagu-Eestis väheneb.

Täitmine: 2016 sõlmisid haldusreformi omaalgatuslikus etapis ühinemislepingu

- Helme vald, Hummuli vald, Põdrala vald, Tõrva linn
- Valga linn, Karula vald, Taheva vald, Tõlliste vald, Öru vald
- Kõllestes vald, Kanepi vald, Valgjärve vald
- Põlva vald, Ahja vald, Laheda vald, Mooste vald, Vastse-Kuuste vald
- Räpina vald, Veriora vald, Meeksi vald
- Vastseliina vald, Orava vald
- Sangaste vald, Otepää vald, Palupera valla Lutike, Makita, Miti, Neeruti, Nõuni, Päidla ja Räbi külad
- Lasva vald, Sõmerpalu vald, Võru vald
- Antsla vald, Urvaste vald
- Mõniste vald, Misso vald, Varstu vald, Haanja vald, Rõuge vald

Lisaks on Vabariigi Valitsus algatanud veebruaris 2017 veel rea omavalitsuste ühinemisi haldusreformi seaduses seatud eesmärkide täitmiseks, mille lõpuleviimine selgub järgnevatel kuudel. Aastaks 2018 jääb Kagu-Eestis kolme maakonna peale senise 39 omavalitsuse asemel vähemalt kolm korda vähem senisest oluliselt suuremaid ja eelduslikult võimekamaid omavalitsusi.

Ülevaade tegevussuundade kaupa

1) Ettevõtluse ja tööhõive areng. Konkurentsivõime suurendamine ja töökohtade loomine.

Aastal 2016 said PKT meetmetest toetusotsuse mitmed Kagu-Eesti tegevuskavas sisalduvad projektid, sh Võrukivi tehnopargi kinnistute soojavõrguga ühendamine (194 128 eurot), Võru linna ja selle lähiumbruse töökohtadele ja teenustele parema ligipääsu tagamine (1 270 627 eurot), puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskuse Tsenter arendamine (700 000 eurot), traditsioonilise ehituse koolituskeskuse väljaehitamine Moostes (160 080 eurot).

Avatud on riigigümnaasiumid lisaks Võrule (2015) Valgas (01.09.2016) ja Põlvas (01.09.2016). Põlva uue riigigümnaasiumi liginullenergiahoone ehitamiseks anti toetus HTM koolivõrgu korrastamise meetmest 4 913 199 eurot, Valga riigigümnaasiumi hoone rekonstrueerimiseks 3 654 462 eurot. Võrumaa Kutsehariduskeskuses on välja töötatud ja rakendatud pärandturismikorraldaja õppekava, mille koostamisel on lähtunud just Kagu-Eesti vajadustest.

Alustatud on pilootprogrammi elektriühenduste parandamise osas ettevõtjatele Kagu-Eestis. Käivitatud on Eesti maaelu arengukava LEADER-toetused. Kagu-Eesti tegevusgruppide eelarve on kokku 12 859 628 eurot, ettevõtluse meede on esindatud kõikide tegevusgruppide arengustrateegiates, moodustades rahastamiskavast 45-50%. Ettevõtluse meetmeks ette nähtud vahendeid on mahus 6 108 323 eurot.

Toetuse Eesti-Läti Interregist sai projekt, mis toetab piiriülest tööturu integratsiooni ja tööhõivet (Promotion of Cross-Border Labour Market Integration and Employment). Partneriteks on Eesti Töötukassa, Läti riiklik tööturuasutus ning Valga ja Valka linnavalitsused. Projekti eelarve on 280 680 eurot, kestus 2 aastat. Plaanitavateks tegevusteks on erinevad koostööüritused (piiriüleised töömessid, tööandjatele suunatud võrgustikuüritused, seminarid ja tööotsingu töötoad jms), tööturuinfo vahetamine, KOVide ja tööturuasutuste töötajate teadmiste tõstmise piiriüleste tööturgude eripärade ja võimaluste kohta. Eesmärgiks töökohtade kättesaadavuse parandamine piirialal.

2) Piirkonna loodusliku ja kultuuripärandi eripära parem kasutamine.

2016. a on jätkunud kultuuriruumide programmide toetused väljakujunenud mahus Kagu-Eesti piirkonda jääva kolme programmi osas: Mulgimaa kultuuriprogramm 2014–2017, Setomaa kultuuriprogramm 2014–2018, Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2014–2017.

Käivitatud on Eesti maaelu arengukava LEADER-toetused. Kagu-Eesti tegevusgruppide eelarve on kokku 12 859 628 eurot. LEADER-meetme raames on kogu Lõuna-Eesti piirkonnas 2016. aastal heaks kiidetud projekte summas 6 754 726 eurot ja lõplikult välja makstud projekte summas 220 982 eurot. Võrumaa (Uma) ja Mulgi arenguprogrammide käivitamiseni ei ole jõutud, aga 2016. aastal on Võro Instituut ja Mulgi Kultuuri Instituut saanud toetust arendusprojektide ettevalmistamiseks. Mulgi Kultuuri Instituuti toetati 25 000 euroga, toetatud tegevuse eesmärk on ette valmistada ja projekteerida Mulgi külastuskeskuse projekt, et tutvustada piirkonna kultuuripärandit. Võro Instituuti toetati 25 000 euroga. Võro Instituudi toetatud tegevuste eesmärk on piirkondliku käsitööettevõtluse arendamine, kultuuripärandil põhineva mainekujunduse ja kohaliku toiduvõrgustiku arendamine, mis tõstab piirkonna turismipotentsiaali ja loob eeldused ettevõtluse arenguks. Maaeluministerium on taotlenud täiendavaid vahendeid Vana-Võromaa ja Mulgimaa arenguprogrammide tarbeks aastateks 2018-2021, aasta kohta 512 000 eurot, kokku 2 048 000 eurot.

Spordivaldkonnas on Kääriku spordikeskuse väljaarendamine kaasaegseks treeningkeskuseks jätkuvalt Kultuuriministeriumi üheks prioriteediks. Kultuuriministerium on teinud Kääriku spordikeskuse etapiviisiliseks arendamiseks Eesti spordi olümpiaettevalmistus- ja treeningkeskuseks RESi lisataotluse mahus kuni 11,5 miljonit eurot perioodi 2018–2021 riigieelarvetest.

Turismi valdkonda on aastatel 2015-2016 toetatud 206 000 eurot (sisaldab TIKide ja SA Lõuna-Eesti Turismifinantseerimist), lisaks toetatakse piirkonna turismi arendamist SF perioodi 2014-2020 meetmetest (PATEE, PKT ja turismivaldkonna meetmed). Setomaa ja Peipsiveere

arenguprogrammide raames toetati tegevusi, mis aitavad kaasa piirkonna turismipotentsiaali suurendamisele, sh toetati mitmeid festivale ja teisi üritusi, mis on huvipakkuvad kohalikele ja turistidele, olles sh öko- ja loodusturismi soodustajaks piirkonnas.

Põlvamaa PKT I voorust sai toetust liikluskasvatuse keskus ja autoajastu näitus Eesti

Maanteemuuseumi rekonstrueeritud masinahallis (1 657 177 eurot), mis täidab tegevuskavas seatud eesmärgi ajaloolise Postitee ala mitmekülgseks arendamiseks.

Töös on toiduseaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsus, milles üheks eesmärgiks on ka väikekäitlejatele suurema paindlikkuse andmine toiduhügieeninõuete osas.

3) Paremad ühendused. Koostöö ülepiiri regioonidega.

2016 võeti vastu põhimõtteline otsus ühistranspordikorralduse viimiseks maavalitsustest ühistranspordikeskustesse, mis eeldatavalt aitab tulevikus vaadata kogu piirkonda liikumisvajaduste osas ühise tervikuna ning parandada maakonnapiiride ülest ühistranspordiühendust. Hetkel ei ole ühistranspordikeskuste arv ja paiknemine lõplikult fikseeritud, üleminekut maavalitsustest ühistranspordikeskustesse valmistatakse ette.

Valga-Valka linnaruumiline projekt sai toetuse Eesti-Läti Interregist. Projektiga soovitakse rajada Valga ja Valka linnakeskuste vahele neid ühendav peamiselt kergliiklusele mõeldud linnaruum, kuhu plaanitakse rajada mh ka ärisid.

Meetmest "Raudteeliikluse arendamine ja erinevate liikumisviiside ühendamine" sai Põlva raudteejaama piirkonna ühenduste parendamine toetust 127 827 eurot, Valga raudteejaama ümbruse parkimisvõimaluste laiendamine ning juurdepääsuvõimaluste parendamine 432 704 eurot. Riiklikku teehoiukavasse on kirja saanud tegevuskavas sisalduv eesmärk, et Pihkva-Riia tee Eesti Vabariigi territooriumile jääv teelõik korrastatakse, esimese osa (km 196-209) rekonstrueerimine on planeeritud aastaks 2017, teise osa (km 209-217) rekonstrueerimine aastaks 2019. Plaanitav maksumus 8,1 miljonit eurot.

Setomaa arenguprogrammi raames on võimalik taotleda toetust ka piiriüleste Seto kultuuri säilitavate tegevuste elluviimiseks. 2016. a toetati 9465,60 euroga vedosnike koosolekute ja Petseri seto maja tegevuste korraldamist, mis sidustab kahe riigi vahelist ühise kultuuriruumi säilimist ja suurendab ülepiirilist koostööd.

4) Parem elukeskkond. Kaasaegne haldus. Turvalisus.

Haldusreformi tulemusel, mille põhiosa otsused tehti aastal 2016, jääb Kagu-Eestis kolme maakonna peale senise 39 väikese omavalitsuse asemel kuni 11 senisest oluliselt suuremat ja eelduslikult võimekamat omavalitsust.

Maakonna keskuslinnade tugevdamiseks on PKT meetmetes määratud toetused muuhulgas Põlva linna keskväljaku ja kontaktala arendamiseks (1 383 658 eurot), Valga vanalinna (8. kvartali) rekonstrueerimiseks esinduslikuks linnaruumiks (1 508 020 eurot) ning Võru linna keskväljaku rajamiseks (2 709 125 eurot).

Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi perioodi 2014–2020 siiani kõige suuremahulisem veemajandustaristu projekt on „Põlva linna reoveepuhasti rekonstrueerimine“, mille rahastusotsus tehti 2016. aastal. Projekti kogumaksumus on 4,5 miljonit eurot, millest ühtekuuluvusfondi toetuse summa on 2,5 miljonit eurot. Reoveepuhasti rekonstrueerimise projekt plaanitakse ellu viia 2018. aasta lõpuks.

Tilsi Lastekodu reorganiseeriti Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest (maksumus 1 394 657 eurot) ning Valga Kurepesa peremaja ehitati Eesti-Šveitsi Koostööprogrammi vahenditest (maksumus 701 771 eurot), millega loodi Põlvamaal 32 ning Valgamaal 13 uut asenduskodukohta.

Setomaa arenguprogrammi alla käiv toetusskeem „Noored Setomaale“ toetab otseselt Setomaal elavatele noortele ja nende peredele paremate elutingimuste loomist, tagades noorte Setomaale jäämise ja tulemise ning aitab kaasa Setomaa elanike arvu suurenemisele. Maaeluministerium toetas ka läbi sihtotstarbelise toetuse summas 10 000 eurot Tule Maale MTÜd, mille tegevuse eesmärk on Missomaa pilootpiirkonnas maale aitamise teenuse pakkumine ja arendamine. Teenus

on vajalik ettevõtjatele tööliste leidmiseks ning kriitilise massi elanike tagamiseks maal. 2016. aastal aidati MTÜ Tule Maale kaasabil piirkonda 3 perekonda.

Maaeluministeerium kavandab läbi uue loodava programmi „Noored maale“ tõsta 21–40-aastaste noorte huvi elada ja tegutseda maal ning arendada sealset majanduslikku ja sotsiaalset keskkonda, mille tulemusel noorte arv ja osakaal maapiirkonna elanikkonnas kasvab. Programm ei ole keskendunud Kagu-Eestile, vaid eesmärk on laiendada ka teistesse piirkondadesse Kagu-Eesti head praktikat inimeste maale elama jäämise soodustamise osas. Uus loodav programm toetab otseselt Vabariigi Valitsuse üldeesmärkide saavutamist, eelkõige rahvaarvu säilitamist ja suurendamist, ühiskondliku heaolu ja sidususe suurendamist, majanduse edendamist, sh 21–40 aastaste noorte tööhõive määra hoidmist ning kaudselt riigi julgeoleku hoidmise edendamist. Programmi raames on kavandatud rakendada peamiselt kahte tegevust: 1) olemasolevate toetustegevuste parem rakendamine ja noortele suunatud teabe parema kättesaadavuse tagamine (ei vaja täiendavaid vahendeid); 2) kohalikul tasandil rakendatav toetusmeede noorte ettevõtluse arendamiseks ja elutingimuste parandamiseks maapiirkonnas, mille kaudu on kohalikul tasandil vastavalt piirkondlikele vajadustele võimalik toetada noorte ettevõtluse alustamist, arendamist ja koolitamist ning eluruumide parandamist. Üle-eestiliseks rakendamiseks taotletakse täiendavalt riigieelarvelisi vahendeid 2 mln eurot aastas perioodil 2018–2021, seega kokku 8 mln eurot.

Ettepanekud muudatusteks Kagu-Eesti tegevuskavas 2015-2020

Loobuda mõttest laiendada tunnuslause "Rohelisem elu" kasutamist Põlvamaalt kogu Kagu-Eestile (p 2.1.2), kuna teadaolevalt ei ole naaberpiirkondadel selle tunnuslause kasutamise soovi ega vajadust.